

قوانین و مقررات حاکم بر بورس اوراق بهادار و حقوق و تعهدات سهامداران (صاحبان سهام)

از : سعید رودکی

مقدمه :

آشنایی با نویسنده:

آقای سعید رودکی دارای
مدرک کارشناسی در رشته
مدیریت از دانشگاه تهران و
با هشت سال سابقه خدمت
به عنوان سرپرست
حسابرسی گروه پولی و
بانکی میباشد

سرمایه‌گذاری ممکن است به اشکال مختلف صورت گیرد و به دلایل گوناگونی
نگهداری شود برخی از این نوع سرمایه‌گذاریها متضمن حداقل سود می باشد
مانند، سپرده‌های سرمایه‌گذاری ، (بلندمدت و کوتاهمدت) ، اوراق مشارکت
و همچنین می تواند در قالب خرید سهام یک واحد تجاری باشد که این نوع
سرمایه‌گذاریها ذاتاً حقوق مالی و غیرمالی را ایجاد می نمایند که در ادامه بطور
مفصل مورد بحث قرار می گیرد.

«برخی واحدهای تجاری از قبیل شرکتهای سرمایه‌گذاری صرفاً در زمینه نگهداری
و مدیریت پرتفوی سرمایه‌گذاری بلندمدت فعالیت می کنند تا برای صاحبان
سرمایه خود درآمد یا رشد سرمایه فراهم آورند. همچنین یک واحد تجاری ممکن
است به منظور اعمال نفوذ قابل ملاحظه با اعمال کنترل (۱) بر سیاستهای مالی
و عملیاتی واحد تجاری دیگر در سهام آن شرکت سرمایه‌گذاری نماید بعلاوه
سرمایه‌گذاری ممکن است به منظور تحکیم رابطه تجاری یا دستیابی به یک
مزیت تجاری نگهداری شود» (۲)

یکی از اهداف مهم سرمایه‌گذاری در سهام شرکتهای افزایش ثروت و یا کسب سود
بیشتر می باشد که به دو عامل اصلی ریسک و بازدهی بستگی دارد.

مهمترین عامل تصمیم‌گیری برای خرید اوراق بهادار، بازده و ریسک آن در
مقایسه با سایر فرصتهای سرمایه‌گذاری است و هدف اصلی سرمایه‌گذار در

انتخاب ورقه بهاداری از میان سایر اوراق عرضه شده از طرفی خریداوراق با داشتن ریسک مساوی نسبت به سایر اوراق با بازدهی بیشتر و از طرفی دیگر خرید اوراقی با بازدهی مساوی نسبت به سایر اوراق با حداقل ریسک میباشد .

«در مدیریت مالی ، فرض بر این است که سرمایه گذاران با آگاهی از میزان ریسک و بازده اوراق نسبت به خرید {سهام} آنها اقدام می کنند»(۳)

بازار اوراق بهادار بازاری است شگفت انگیز با تعامل و کنش و واکنش سریع ریسک و بازدهی بنا بر این جهت وارد شدن به این بازار داشتن اطلاعات لازم و آشنائی مختصر از ساختار سازمان بورس اوراق بهادار که محل این تعاملات و ساز و کار سرمایه گذاری میباشد ضروری است.

موضوع بحث سرمایه گذاری در این مقاله سرمایه گذاری در اوراق سهام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می باشد

آشنائی با ساختار بورس اوراق بهادار
- تاریخچه سازمان بورس :

به ۱۰۵ بنگاه با بیش از ۲۳۰ میلیارد ریال سرمایه در سال ۱۳۵۷ افزایش یافت .
قانون تاسیس بورس اوراق بهادار در اردیبهشت ماه سال ۱۳۴۵ به تصویب رسید و این سازمان فعالیت خود را با انجام معامله بر روی سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی در یازدهم بهمن ماه سال ۱۳۴۶ آغاز نمود.
در سالهای پس از انقلاب با تصویب لایحه قانون اداره امور بانکها در تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۵۸ که به موجب آن بانکهای تجاری و ۳ بانک تخصصی و پس از آن شرکتهای بیمه ادغام و به مالکیت دولتی درآمدند و همچنین تصویب قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران در تیر ماه سال ۱۳۵۸ باعث خروج تعداد زیادی از شرکتهای پذیرفته در بورس گردید که از مجموع ۱۰۵ شرکت در سال ۱۳۵۷ به ۵۶ شرکت در سال ۶۷ تقلیل یافت.
طی یازده سال فعالیت بورس اوراق بهادار تهران تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی تعداد شرکتهای بانکها و شرکتهای بیمه پذیرفته شده در بورس از ۶ بنگاه اقتصادی با ۲/۶ میلیارد ریال سرمایه در سال ۱۳۴۶

خوشبختانه از سال ۶۸ در چهار چوب قانون برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زمینه‌ای جهت اجرای سیاست خصوصی سازی فراهم گردید که موجب افزایش شرکتهای پذیرفته در بورس تا پایان سال ۶۸ به ۳۲۵ شرکت گردید همکنون تعداد شرکتهای پذیرفته شده در بورس تا پایان سال ۸۲ حدود ۳۷۵ شرکت میباشد. (۱)

(۱) مجلد بورس اوراق بهادار، انتشارات سازمان بورس سال ۸۱

مطابق مفاد قانونی تاسیس بورس اوراق بهادار

مصوب ۲۷ اردیبهشت ماه ۱۳۴۵ ارکان بورس

بشرح ذیل می باشد.

۱- شورای بورس :

شورای بورس دارای ۶ عضو میباشد.

۱-۱- اعضای شورای بورس

- دادستان کل کشور یا معاون او

- رئیس کل بانک مرکزی یا قائم مقام او

- معاون وزیر اقتصاد و دارائی

- خزانه دار کل

- رئیس اتاق صنایع و معادن ایران یا نماینده او

- رئیس هیات مدیره بورس

ریاست شورای بورس بعهده رئیس کل بانک مرکزی

و یا قائم مقام او میباشد.

۱-۲- اهم وظایف شورای بورس

- تصویب آئین نامه های و مقررات لازم جهت اجرای این قانون

- نظارت در اجرای این قانون و آئین نامه های آن و اعزام نماینده ناظر در هیات مدیره بورس و هیات پذیرش

- تعیین یک نماینده اصلی و یک نماینده علی البدل برای عضویت در هیات داوری

- تجدید نظر در مورد تصمیمات هیات مدیره و همچنین در مورد تصمیمات هیات پذیرش اوراق

بهادار

۲- هیات پذیرش اوراق بهادار:

وظیفه این هیات اتخاذ تصمیم نسبت به رد یا قبول اوراق بهادار و یا حذف اوراق بهادار از بورس که ریاست این هیات بعهده قائم مقام بانک مرکزی میباشد .

۲-۱- اعضای هیات پذیرش بورس

- رئیس هیات مدیره یا قائم مقام او

- قائم مقام رئیس کل بانک مرکزی

- یک نفر کارشناس به نمایندگی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن

- دو نفر حسابدار خبره به انتخاب شورای بورس

- یک نفر کارشناس به نمایندگی اتاق بازرگانی

۳- هیات داوری بورس :

این هیات به ریاست نماینده دادگستری و دارای دو عضو دیگر میباشد که به طور دائم تشکیل میشود

گزارانی که حداقل سه سال بلا انقطاع به کارگزاری اشتغال داشته اند انتخاب خواهند شد. (۱)

(۱) - ماده ۳۲ قانون تاسیس بورس اوراق بهادار: پس از اینکه صلاحیت حداقل یازده نفر از متقاضیان کارگزاری، به تصویب شورای بورس رسید اشخاص مذکور اساسنامه و آئیننامه داخلی بورس را تنظیم و برای تصویب به شورای بورس تسلیم خواهند کرد. شورا بورس پس از تأیید و تصویب اساسنامه و آئیننامه داخلی بورس، اجازه تاسیس بورس را بر اساس این قانون و آیین نامه اجرایی مربوطه صادر خواهد کرد.....

نحوه فعالیت کارگزاران در بورس اوراق بهادار :

مطابق ماده ۱۱ قانون تاسیس کارگزاران بورس به دو دسته تقسیم میشوند اشخاص حقیقی که مطابق مقررات به کارگزاری مشغول می باشند و موسسات مالی و اعتباری ایرانی که صلاحیتشان مورد تأیید بانک مرکزی ج.ا.ا قرار گرفته اند.

متقاضیان کارگزاری پس از طی نمودن مراحل مندرج در مواد ۱۲ و ۱۳ قانون تاسیس مجاز به انجام امور کارگزاری می گردند، اقدام به عملیات کارگزاری منوط به صدور پروانه کارگزاری می باشد که پس از انجام تمام تشریفات و مقررات از سوی هیات مدیره بورس به نام متقاضی صادر میگردد.

۱- نحوه داد و ستد سهام در بورس اوراق

ووظیفه آن رسیدگی به اختلافات میان کارگزاران با یکدیگر و خریداران و فروشندگان با کارگزاران میباشد. هریک از طرفین اختلاف میتوانند موضوع درخواست خود را به اطلاع هیات داوری رسانده و تقاضای صدور رای نمایند هیات داوری فی المجلس به موضوع اختلاف رسیدگی و رای خود را اعلام می نماید در صورتی که صدور رای در جلسه امکان پذیر نباشد هیات باید ظرف حداکثر سه روز اعلام رای نماید. رای این هیات لازم الاجرا است و اداره ثبت مکلف است، طبق مقررات راجع به اجراء اسناد رسمی آن را اجرا کند.

۴- سازمان کارگزاران بورس :

این سازمان دارای دو رکن میباشد

- هیات مدیره بورس که وظیفه آن اداره سازمان میباشد .

- دبیر کل بورس که توسط هیات مدیره (یک نفر از خارج اعضای سازمان بورس) بمدت دو سال انتخاب میشود و تصدی امور اجرائی هیات مدیره را عهده دار است .

مطابق ماده ۹ قانون تاسیس بورس ، سازمان کارگزاران بورس بوسیله هیات مدیره ای به همین نام اداره میشود و اعضای هیات مدیره مذکور در موقع تاسیس بورس از میان کارگزاران مندرج در ماده ۳۲ قانون تاسیس و پس از آن ، از میان کار

بهادار:

مطابق بند ۱-۲ آئیننامه معاملات در بورس اوراق

بهادار در تعریف قیمت و انواع دستور آمده است:
قیمت: عبارتست از نرخی که برای هر واحد اوراق
بهادار (سهام) از طرف کارگزاران عنوان
می شود.

- انواع دستور:

قیمت باز: در مواقعی که خریدار یا فروشنده تعیین
قیمت را به کارگزار واگذار می نماید، کارگزار دارای
دستور معامله با قیمت باز می باشد.

قیمت محدود: در صورت تعیین حداقل و حداکثر
قیمت توسط خریدار یا فروشنده برای معامله،
کارگزار دارای دستور معامله با قیمت محدود می
باشد.

قیمت معین: در صورت تعیین قیمتی ثابت
توسط خریدار یا فروشنده کارگزار دارای دستور
معامله با قیمت معین می باشد.

قیمت مقطوع: عبارتست از قیمت ثابتی که کارگزار
برای خرید یا فروش اوراق تعیین
می نماید.

همچنین مطابق ماده (۱۳) آئیننامه معاملات بورس
وجوه مربوط به سهام معامله شده در بورس به همراه
وکالتنامه فروش سهام واصل آن باید حداکثر ظرف
۷۲ ساعت از تاریخ معامله بین کارگزار خریدار و
فروشنده ردوبدل گردد و کارگزار فروشنده موظف
است پس از انجام تشریفات ظرف هفت روز از تاریخ

داد وستد اوراق بهادار در بورس منحصرأ توسط
کارگزاران بورس صورت می پذیرد و ورود به تالار
معاملات جز برای کارگزاران و مسوولان ممنوع
میباشد و اشخاص دیگر فقط با اجازه کتبی سازمان
مجاز به ورود می باشند و فقط کار گزاران و نما
یندگان آنها در امور مربوط به داد وستد سهام در
تالار بورس فعالیت مینمایند.

هر مشتری جهت دادو ستد سهام با مراجعه به
کارگزار مورد نظر تقاضای خود را بوسیله دستور
خرید یا عرضه به کارگزار اعلام مینماید.

دستور خرید در دو نسخه تهیه می گردد که نسخه
اول آن به کارگزار تحویل و نسخه دوم آن نزد خریدار
باقی میماند در فرم مذکور خریدار ضمن تعیین نوع
سهام و یا حق تقدمی را که میخواهد خریداری کند
مبلغ سرمایه گذاری و حداکثر قیمت سهم و تعداد
آنرا مشخص مینماید.

درخواست (دستور) فروش در سه نسخه تهیه
میگردد که نسخه اول نزد کارگزار و نسخه دوم
توسط کارگزار به شرکت خدمات بورس تحویل
میگردد و نسخه سوم در اختیار فروشنده قرار می
گیرد

فروشنده نام (سهام) شرکت و تعداد سهم مورد
فروش را مشخص می نماید.

معامله، سهام را تحویل خریدار نماید.

تابلوی اول میباشد که از آن جمله میتوان حداقل

سرمایه تا ۱۰ میلیارد ریال میباشد.

تابلوی فرعی: که عمده ویژگیهای شرکتهای مندرج در تابلوی مذکور میتوان زیان ده بودن، عدم معامله سهام شرکت در ۱۰۰ روز متوالی و ۱۵۰ روز غیر متوالی نام برد.

لازم بذکر است که تقسیم بندی شرکتهای مطابق

شرایط و ضوابط مندرج در مصوبه شورای بورس قطعی نمیشود بلکه عملکرد و فعالیت شرکتهای دائماً

بررسی و با احراز شرایط در تابلوهایی یاد شده قرار میگیرند همچنین مطابق مفاد ماده ۷ مصوبه شورای بورس در مواردی از قبیل زیاندهی، عدم رعایت سیاست افشای اطلاعات، و مطلوب نبودن میزان فعالیت و حجم دادوستد گردش سهام..... با تشخیص دبیرکل سازمان بورس و تصویب شورای بورس منجر به حذف نام شرکت از تابلوی فرعی خواهد شد.

عوامل موثر در انتخاب اوراق بهادار:

همانطوریکه قبلاً نیز اشاره گردید سرمایه گذار (خریدار سهام) با خرید سهام ریسک می پذیرد و در انتظار بدست آوردن بازده مناسب می باشد.

به همین دلیل مقایسه بازده و ریسک سهام با سایر

سهام عرضه شده در انتخاب سهام موثر می باشد

عواملی که در انتخاب اوراق بهادار موثر می باشد

شرح ذیل می باشد البته نمی توان منکر این مهم

گردید که این عوامل با توجه به دیدگاههای سرمایه

انجام معاملات سهام به کمک سیستم رایانه ای

صورت می پذیرد و قیمت نهائی هر سهم در پایان

روز معاملات تالار بعنوان پایه قیمت سهام در شروع

معاملات روز بعد میباشد و معاملات در بورس بغیر از

روزهای تعطیل و پنجشنبه ها از ساعت ۹ الی ۱۲:۳۰

انجام می شود.

۲- تقسیم بندی شرکتهای تابلوهایی بورس

اوراق بهادار:

مطابق آیین نامه شرایط و ضوابط پذیرش سهام در

بورس اوراق بهادار مصوب جلسات مورخ

۸۰/۱۰/۳، ۱۰، ۱۷ و ۸۰/۱۱/۱، ۱۵، ۲۹ شورای بورس

در اجرای مواد ۴ و ۶ قانون تاسیس بورس سهام

شرکتهای در سه تابلو طبقه بندی و پذیرفته میگردد.

تالار اصلی معاملات سهام دارای دو تابلو میباشد:

تابلوی اول تالار اصلی: نماد معاملات سهام

شرکتهای است که دارای ویژگیهای از جمله سود

آوری در دو سال متوالی و میزان سرمایه بیش

از ۲۵ میلیاردی باشد و بیش از ۷۰ درصد سهام

شرکت نباید در اختیار کمتر از ۱۰ سهامدار باشد و

تا زمان درج نام شرکت در تابلوی اول تالار اصلی

بایستی حداقل ۱۰۰۰ سهامدار داشته باشد.

تابلوی دوم تالار اصلی: نماد معاملات شرکتهای

است که فاقد برخی ویژگیهای شرکتهای مندرج در

گذاران و خط مشهای آنان از درجه اهمیت متفاوتی برخوردار می باشند.

۱- سودآوری :

یکی از مهمترین عوامل مزیت یک سهم نسبت به سایر سهام را می تواند سودآوری آن باشد میزان سودآوری یک سهم را نسبت سود به هر سهم (EPS) می سنجند.

مجموع سود خالص قبل از کسر مالیات

$$\text{سود} = \frac{\text{مجموع سود خالص قبل از کسر مالیات}}{\text{تعداد کل سهام شرکت}}$$

هر سهم تعداد کل سهام شرکت

EPS مبلغ سود هر سهم به ارزش اسمی را نشان می دهد با توجه به اینکه ارزش اسمی سهام مورد معامله در بورس اوراق بهادار ۱۰۰۰ ریال می باشد و ممکن است، قیمت بازار هر سهم متفاوت باشد لذا برای مقایسه EPS هر سهم از نسبت قیمت بازار از EP استفاده می گردد.

سود هر سهم = E

قیمت بازار = P

هرچه این نسبت بالاتر باشد نشان دهنده موقعیت برتر سهام در بازار می باشد.

البته هرچه میزان سود هر سهم به نسبت قیمت بازار سهام بیشتر باشد موجبات افزایش تقاضای خرید سهام و نهایتاً افزایش قیمت بازار سهام فراهم می آورد.

نسبت دیگری که سرمایه گذاران در ارزیابی سهام انواع شرکتها بکار می برد نسبت قیمت بازار سهام به سود هر سهم (P/E) می باشد که نشان دهنده ارزش بازار سهام به سود هر سهم می باشد که هر چقدر نسبت مذکور کمتر باشد سهام از مطلوبیت بیشتری برخوردار می باشد.

۲- ثبات نسبی سودآوری:

توجه به سود هر سهم در یکسال مالی نسبت و معیاری متقن برای ارزیابی یک سهام نمی باشد چرا که ممکن است سود سهامدار در سالهای آتی دارای نوسانات منفی باشد و با سودهای احتمالی آینده نسبت به میانگین سود مورد انتظار دارای انحراف منفی باشد ریسک سهام بالاتر و ارزش آن کمتر خواهد بود و بالعکس بنابر این سهامی که از سود آوری با ثباتی برخوردار میباشد بدلیل پایین بودن

ریسک مطلوب تر می باشد. (۱)

(۱) تحلیل مقطعی EPS و تحلیل سری زمانی EPS: که به ترتیب به مقایسه EPS شرکتها با یکدیگر در یک مقطع زمانی خاص و مقایسه EPS یک شرکت در سالهای مختلف می پردازد که میتواند ملاک خوبی در تعیین موقعیت شرکتها در صنعتی که در آن فعالیت می کنند باشد.

۳- نسبت سود تقسیمی هر سهم:

نسبت سود تقسیمی هر سهم از تقسیم سود نقدی هر سهم به سود هر سهم بدست می آید.

تفاوت سود نقدی هر سهم و سود هر سهم در مالیات، اندوخته قانونی و سایر اندوخته‌های اختیاری و سود یا (زیان) انباشته می باشد

هرچند تفاوت زیادی بین شرکتی که سود سهام بالای را تصویب می کند و شرکتی که سود کمتری از درآمد خود را تقسیم می کند وجود ندارد ولی در

عمل بدلیل جو سود آوری سهام که در بازار حاکم می باشد بویژه سرمایه گذارانی که بیشتر به درآمد

سهام اتکا دارند موجبات عرضه سهام شرکتی که دارای سود بیشتری است، اما سود کمتری را توزیع می نماید میگردد که نهایتاً منجر به کاهش قیمت

بازار سهام مذکور می گردد لذا شرکتی که نسبت سود تقسیمی بالاتری دارند از موقعیت برتری در بازار سهام برخوردارند.

البته نمی توان نسبت سود تقسیمی را مبنای صحیحی برای قضاوت همیشگی قرار داد زیرا ممکن است شرکت در سالی بنا به اقتضاء سود بیشتری توزیع و در سالهای بعد سود کمتری توزیع نماید بنابراین مطالعه روند تقسیم سود چند سال گذشته

شرکت می تواند راهکاری مناسب جهت تصمیم گیری نسبت به سرمایه گذاری در سهام شرکت مذکور باشد.

۴ - ارزش ویژه:

ارزش ویژه سهام از نسبت حقوق صاحبان سهام شامل سرمایه، اندوختهها (قانونی سرمایه‌ای احتیاطی و...) و سود انباشته به تعداد کل سهام منتشره بدست می آید و در مقایسه با ارزش اسمی سهام سنجش میگردد هر چقدر ارزش ویژه بیشتر از ارزش اسمی سهم باشد سهام آن شرکت از موقعیت، استحکام، ارزش و ریسک پذیری کمتری برخوردار است و بالعکس .

۵ - بافت مالی شرکت (سهم بدهیها و حقوق صاحبان سهام):

ترکیب بافت مالی شرکت شامل بدهی و حقوق صاحبان سهام تاثیر مستقیمی بر عملکرد و سود آوری شرکت دارد بطوری که هر چقدر بدهی شرکت بیشتر باشد (بدلیل خاصیت اهرمی آن) ضمیمه سود آوری شرکت را فراهم می آورد و از طرفی افزایش تعهدات مالی شرکت باعث افزایش ریسک پذیری سهام بدلیل احتمال عدم ایفای تعهدات شرکت در آینده می گردد لذا توجه به میزان بدهی شرکت که می تواند تاثیر گذار بر ریسک و عدم ریسک سرمایه گذاری در سهام باشد دارای اهمیت است

۶ - قابلیت نقد ینگی سهام در بازار :

به معنای سرعت تبدیل سهام و میزان مقبولیت آن در مقایسه با سایر سهام به وجه نقد با حداقل هزینه

میباشد اوراق بهاداری که به طور روزانه و به دفعات مکرر داد و ستد می‌گردد نشانگر قابلیت نقدینگی بالا و ریسک کمتر می باشد .
انتشار فهرست ۵۰ شرکت برتر که هر سه ماه یک بار توسط بورس اوراق بهادار منتشر می‌گردد میتواند راهنمایی مناسب جهت انتخاب اوراق سهامی که قابلیت نقدینگی بیشتری نسبت به سایر سهام دارند باشد .

۷ - تعداد سهام در دست صاحبان سهام :

قابلیت نقدینگی سهام رابطه مستقیمی با تعداد سهام در دست عموم دارد و هر چند تعداد سهام در دست مردم بیشتر باشد سرعت گردش معاملات سهام و حجم آن افزایش می‌یابد و سهام قیمت معقول و منصفانه‌ای پیدا میکند و با لعکس هرچقدر تعداد سهام نزد عموم مردم کمتر باشد رکود بیشتری در معاملات حاکم میشود در صورت معامله در حالت رکود بازار قیمتها منصفانه و معقول نمیشد و قیمت بازار سهام به صورت یک طرفه یا سعودی و یا نزولی است.

۸ - سرعت در پرداخت سود سهام :

مطابق ماده ۲۴۰ قانون تجارت در صورت تصویب مجمع عمومی سود سهام تصویبی جهت توزیع ظرف مدت ۸ ماه از تاریخ تصویب مجمع می بایست بین سهامداران توزیع گردد بنا بر این هر چه قدر سود نقدی هر سهم سریعتر پرداخت گردد

برای دارندگان سهام مطلوبیت ویژه ای ایجاد می کند .
اولاً: سود دریافتی مشمول تورم و کاهش ارزش پول بدلیل تاخیر در پرداخت سود نقدی نمی‌گردد
دوما: صاحبان سهام میتوانند از سود مکتسبه مجددا سرمایه گذاری کرده و بازده مناسب دیگری بدست آورند.

۹ - سایر عوامل موثر در انتخاب اوراق بهادار:

۹-۱- ترکیب سهامداران
۹-۲- عمر شرکت و میزان استهلاک ماشین آلات
۹-۳- اطلاع دهی و انتشار مستمر اطلاعات
۹-۴- نوع فعالیت شرکت و مطلوبیت محصولات تولیدی در بازار
حقوق و تعهدات سهامداران (صاحبان سهام)
هر فرد حقیقی و حقوقی با خرید یک یا چند سهم از مجموع سهام یک شرکت سهامی عام دارای حقوق و تعهداتی می‌گردد که در موارد مختلف قانون تجارت به آنها اشاره گردیده است.

۱- حقوق ناشی از مالکیت سهام:

حقوق ناشی از سهام را می‌توان به دو دسته بشرح ذیل تقسیم بندی نمود.
الف- حقوق مالی ناشی از مالکیت سهام
ب- حقوق غیر مالی ناشی از مالکیت سهام

الف: حقوق مالی ناشی از مالکیت سهام با توجه به مواد قانون تجارت به دو دسته به شرح ذیل قابل تفکیک می باشد:

الف -۱- حق سهیم شدن در سود:

هدف اصلی سرمایه گذاران از خرید سهام کسب سود و سهیم شدن در سود شرکت می باشد البته منظور از سود و سهیم شدن در سود، سود قابل تقسیم می باشد شامل:

مطابق ماده ۲۲۸ قانون تجارت سود خالص سال مالی شرکت پس از کسر زیانهای انباشته سالهای قبل و اندوخته قانونی و سایر اندوخته‌های اختیاری سود قابل تقسیم انباشته شده از سالهای قبل که تا کنون نسبت به تقسیم آن تصمیم گیری نشده است ۱- منظور شرکتهای سهامی عام می باشد.

۲- ماده ۲۳۸ قانون تجارت

صاحبان سهام فقط پس از تصویب مجمع عمومی مطابق ماده (۹۰) قانون تجارت و در صورت وجود منافع، تقسیم ۱۰٪ از سود ویژه سالانه الزامی می باشد.

مطابق مفاد ماده ۲۴۰ قانون تجارت مجمع عمومی شرکت پس از تصویب صورتهای مالی واحراز وجود سود مبلغی را که می باید بین صاحبان سهام تقسیم شود تعیین می نماید و در هر حال پرداخت سود به سهامداران پس از طی مراحل قانونی حداکثر

ظرف مدت هشت ماه پس از تصمیم مجمع عمومی راجع به توزیع سود می باید پرداخت گردد.

الف-۲- حق تقدم در خرید سهام جدید شرکت

صاحبان سهام شرکت همواره خواهان حفظ منافع و موقعیت سهام خود در شرکت می باشند و انتظار دارند در زمان افزایش سرمایه و انتشار سهام جدید نسبت به سایر متقاضیان جدید در اولویت قرار داده شوند.

مطابق ماده ۱۶۶ قانون تجارت در زمان عرضه سهام جدید سهامداران قبلی به نسبت سهامی که مالکند حق تقدم دارند و این حق تقدم قابل نقل و انتقال است و از روز پذیره نویسی عرضه سهام جدید جهت افزایش سرمایه شرکت حداقل بمدت ۶۰ روز فرصت زمانی دارند که نسبت استفاده از حق تقدم اقدام نمایند و در صورت عدم استفاده از حق تقدم می تواند سهام مذکور را به دیگری واگذار نماید.

البته دارندگان سهام بدلیل تفاوت قیمت سهام حق تقدم (به ارزش اسمی) با قیمت بازار و بدلیل عدم افتراق سهام در دست مردم (پراکنده شدن صاحبان سهام) از حق تقدم مذکور استفاده می نماید.

ب - حقوق غیر مالی ناشی از مالکیت سهام:

حقوق غیرمالی ناشی از مالکیت سهام به چند دسته عمده به شرح ذیل قابل تقسیم می باشد

ب-۱- حق انتقال سهام:

هر سهامدار حق نقل و انتقال سهام به دیگری توسط خود و یا نماینده قانونی را دارد

ماده ۳۰ قانون مدنی: هر مالکی نسبت به مایملک خود حق هر گونه تصرف و انتفاع را دارد مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد.

ماده (۴۰) قانون تجارت: انتقال سهام با نام از طریق امضای دفتر ثبت سهام شرکت از سوی سهامدار یا نماینده قانونی وی انجام می پذیرد.

ماده (۴۱) قانون تجارت: در شرکتهای سهامی عام نقل و انتقال سهام نمی تواند مشروط

به موافقت مدیران شرکت یا مجامع عمومی صاحبان سهام شود.

ب-۲- حق رای و انتخاب:

یکی از بدیهی ترین حقوق صاحبان سهام حق رای می باشد که از طریق مصوبات مجامع عمومی در امور شرکت مانند انتخاب اعضای هیات مدیره، بازرسان و تغییرات سرمایه، تقسیم سود و تغییرات اساسنامه و انحلال و سایر موارد متبلور می گردد.

مطابق مفاد ماده ۸۸ قانون تجارت حق رای سهامداران به نسبت سهام در تملک آنان میباشد در مجامع عمومی عادی تصمیمات همواره با اکثریت نصف بعلاوه یک رأی حاضر در جلسه معتبر می باشد مگر در انتخاب مدیران و بازرسان که با اکثریت نسبی کافی می باشد

در مورد انتخاب مدیران تعداد آراء هر رأی دهنده در تعداد مدیران ضرب می گردد (مطابق ماده ۱۰۷ قانون تجارت تعداد مدیران در شرکتهای سهامی عام نباید کمتر از ۵ نفر باشد) و هر رأی دهنده مختار می باشد آراء خود را به یک یا چند نفر از کاندیداهای عضویت در هیات مدیره بدهد در غیر اینصورت دارندگان اکثریت سهام همواره در انتخاب اعضای هیات مدیره در اولویت قرار دارند و سهامداران اقلیت نمی توانند حتی یک عضو هیات مدیره را انتخاب نمایند لذا رأی گیری به صورت تجمعی و به شرح مندرج در ماده ۸۸ قانون تجارت صورت می پذیرد.

ب-۳- حق اطلاع از وضعیت فعالیت شرکت:

تجزیه و تحلیل ترازنامه و سود و زیان و گزارشات اعضای هیات مدیره و بازرسان شرکت وسیله ای است جهت تصمیم گیری سهامداران نسبت به اجرای درست حق انتخاب اعضای هیات مدیره و مدیران ن آینده شرکت می باشد بازرسان یا بازرسان مکلفند در خصوص صحت و درستی عملکرد حساب سود و زیان، ترازنامه و گزارش اعضای هیات مدیره که جهت ارائه به مجمع عمومی صاحبان سهام تهیه می کنند اظهار نظر نماید همچنین حقوق صاحبان سهام در حدودی که قانون و اساسنامه شرکت تعیین کرده است بطور یکسان رعایت شده باشد بازرسان یا

بازرسان می بایست گزارش جامعی از وضعیت شرکت به مجمع عمومی عادی تسلیم نمایند و گزارش بازرسان می بایست لااقل ده روز قبل از تشکیل مجمع عمومی جهت مراجعه صاحبان سهام شرکت آماده باشد (موضوع مواد ۱۴۸ و ۱۵۰ قانون تجارت)

صاحبان سهام جهت اتخاذ تصمیم می توانند قبل از تشکیل مجمع، ترازنامه و سود و زیان و گزارش عملکرد مدیران و گزارش بازرسی و نسبت به عملکرد و فعالیت شرکت کسب اطلاع نمایند.

۲- تعهدات سهامداران (صاحبان سهام)

تنها تعهد سهامدار در شرکتهای سهامی پرداخت مبلغ سهام می باشد که بعنوان مالک سهم تلقی و هیچ نوع تعهد دیگری ندارد و در صورتی که شرکت بنابه دلایلی دیونی را ایجاد کند سهامداران هیچگونه تعهد شخصی نسبت به آن ندارند و تعهدات سهامداران همان است که قبول کرده اند در این خصوص ماده ۹۴ قانون تجارت به صراحت عنوان داشته است که «هیچ مجمع عمومی نمی تواند تابعیت شرکت را تغییر بدهد و یا هیچ اکثریتی نمی تواند بر تعهدات صاحبان سهام بیفزاید».

تکالیف ووظایف شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار

اعمال نظارت مستمر سازمان بورس اوراق بهادار بر پیش بینی درآمد و وضعیت فعالیت شرکت در جهت

فراهم آوردن امنیت سرمایه گذاری می تواند اثرات مطلوبی در ثبات بازار سرمایه بوجود آورد.

سازمان بورس جهت تحقق این مهم آئیننامه انضباطی راتصویب نموده است که شرکتهای پذیرفته شده در بورس ملزم به رعایت تکالیف و وظایف مقرر در آن می باشند در ماده ۲۳ آئیننامه انضباطی تصریح گردیده کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس مکلفند طی تعهدنامه ای رعایت کلیه مفاد آئیننامه انضباطی بورس اوراق بهادار را تعهد نمایند و در صورت عدم رعایت تکالیف مقرر در آئیننامه مذکور دبیر کل سازمان بورس اوراق بهادار مکلف است موضوع را به هیأت مدیره بورس گزارش نماید تا نسبت به آن اتخاذ تصمیم نمایند. اهم تکالیف و وظایف شرکتهای پذیرفته شده در بورس مندرج در آئیننامه انضباطی بورس اوراق بهادار بشرح ذیل می باشد.

تکالیف ووظایف در ارتباط با مجامع عمومی:

- شرکتهای موظفند به منظور حضور نمایندگان سازمان کارگزاری بورس در جلسات مجامع عمومی (عادی سالانه، عادی بطور فوق العاده) حداقل ده روز پیش از تشکیل کتبا دعوت بعمل درآوردند و مدارک لازم از جمله گزارش هیات مدیره، حسابرسان و بازرسان قانونی به مجمع حداقل یک هفته قبل از تاریخ مجمع به سازمان کارگزاران ارسال گردد.

تلفیقی از حسابهای خود و شرکتهای تابعه تهیه و به سازمان بورس ارائه نمایند.

- حسابهای سالانه شرکتهای پذیرفته شده در بورس و شرکتهای سرمایه پذیر آنها (فرعی) همواره توسط حسابرسان و بازرسان قانونی معتمدیهیات پذیرش (موضوع تبصره ۳ ماده واحده قانون نحوه استفاده از خدمات تخصصی و حرفه ای حسابرسی ذیصلاح به عنوان حسابداران رسمی) رسیدگی شود.

- حسابها و صورتهای مالی شرکتهای باید به گونه ای تنظیم گردد که حسابرس و بازرسان قانونی نسبت به آنها اظهار نظر «مردود» و یا «عدم اظهار نظر» ارائه نکرده باشد در آن صورت بلا فاصله معاملات سهام شرکت متوقف و تا رفع مواردی که موجب چنین اظهار نظری گردیده است به تشخیص هیأت مدیره سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار توقف ادامه خواهد داشت.

- در صورت تشخیص هیأت مدیره سازمان کارگزاران وضع شرکت از نظر مالی، تجاری، اعتباری و مدیریتی در مقایسه با زمان پذیرش یا نسبت به قبل نقصان یافته و تداوم تولید و سود اوری امکان پذیرفته نباشد شرکت موظف به ارسال گزارشی حاوی دلایل مکفی به سازمان کارگزاران نیست به رفع مشکلات موجود اقدام و ظرف مدت تعیین شده از طرف سازمان کارگزاران نسبت به اصلاح ساختار و بهینه نمودن روند فعالیت شرکت تلاش نماید.

- شرکتهای میبایست حداکثر بمدت یکماه پس از تشکیل مجامع نسخه ای از صورتجلسه ثبت شده در اداره ثبت شرکتهای حداکثر ظرف مدت ده روز پس از ثبت و ابلاغ آن به سازمان کارگزاران بورس ارسال گردد.

- شرکتهای موظفند حداکثر ظرف مدت یک ماه پس از تاریخ تشکیل مجمع عمومی و اتخاذ تصمیم در مورد تقسیم سود، برنامه زمانبندی شده پرداخت سود صاحبان سهام را به سازمان کارگزاران اعلام نمایند و سود تخصیص یافته با رعایت برنامه زمانبندی شده و با رعایت حداکثر مهلت مقرر در ماده ۲۴۰ قانون تجارت با استفاده از خدمات شبکه بانکی در اختیار سهامداران قرار گیرد.

تکالیف و وظایف در ارتباط با تنظیم حسابها و صورتهای مالی :

- شرکتهای موظفند صورتهای مالی و همچنین صورتهای مالی تلفیقی سالانه خود را بر اساس نمونه ای که از طرف سازمان کارگزاران مطابق نظر سازمان حسابرسی ابلاغ می گردد تهیه و حداکثر یک هفته قبل از تشکیل مجامع خود به سازمان کارگزاران ارسال نمایند.

- شرکتهای پذیرفته شده در بورس، در صورتی که مالک بیش از ۵۰ درصد سهام شرکت یا شرکتهای دیگر (تابعه) باشند موظفند مطابق اصول و ضوابط پذیرفته شده حسابداری ترازنامه و سود و زیان

بینی هزینه آتی و منابع مالی جهت تامین هزینه های طرح و زمان بهره برداری از طرح مذکور را هر ۶ ماه یکبار به سازمان کارگزاران بورس ارسال نمایند. وظایف شرکتهای پذیرفته شده در بورس در

ارتباط با سهامداران:

- اساسنامه شرکتهای بنحوی باید تنظیم شده باشد که حقوق سهامداران جزو در آن محفوظ باشد.

- شرکت نمی تواند مبالغی تحت هر عنوان از جمله حق مدیریت، یا حق الزحمه نظارت و نظایر آن به سهامداران عمده تخصیص و پرداخت نماید.

- پرداخت هرگونه کمکهای بلا عوض به اشخاص خارج شرکت باید به تصویب مجمع عمومی برسد و در این مجمع سهامداران ذینفع درکمک مزبور حق ابراز رأی ندارند .

سایر وظایف و تکالیف شرکتهای پذیرفته شده در بورس

- شرکت موظفند حداکثر ظرف یک هفته هرگونه تغییرات بر ترکیب اعضای هیأت مدیره، مدیر عامل ، حسابرس و بازرس قانونی خود را اکتباً به سازمان کارگزاران بورس اعلام نماید.

- در صورت توقف تولید کارخانه ، شرکت موظف است موضوع را به هیأت مدیره سازمان کارگزاران

در صورت زیانده شدن شرکت ، باید در اسرع وقت دلایل زیاندهی و برنامه آتی برای رفع موانع و سودآور شدن شرکت به سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار ارائه گردد.

- شرکتهایی که در اثر زیاندهی مشمول ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت گردیده اند باید به گونه ای عمل نمایند که حداکثر ظرف مدت ۶ ماه از شمول ماده مذکور خارج شوند در غیر اینصورت معاملات سهام شرکت مذکور در بورس متوقف می گردد و چنانچه به تشخیص هیأت مدیره سازمان کارگزاران توقف معاملات پس از مشمولیت ماده ۱۴۱ قانون تجارت ضرورت یابد ، معاملات سهام در مهلت فوق الذکر نیز می تواند متوقف گردد.

- شرکتهای موظفند حداقل هر سه ماه یک بار آمار از وضعیت تولید و فروش محصولات، چگونگی استفاده از ارزشهای تخصیصی، گزارشات مالی لازم) به تشخیص هیأت سازمان کارگزاران) همراه با مقایسه اقلام بودجه مصوب و آخرین وضعیت مالیاتی و چگونگی پیشرفت کار در طرحهای توسعه و تکمیل و اطلاعات در خصوص قراردادهای مهم منعقد به سازمان کارگزاران ارسال نمایند.

- در صورت اجرای طرحهای توسعه و تکمیل توسط شرکتهای ، موظفند با ذکر جزئیات طرح توسعه از قبیل هزینه انجام شده ، درصد پیشرفت کار و پیش

اعلام و برنامه شروع مجدد تولید را اطلاع دهد
در صورت تداوم توقف فعالیت، هیأت مدیره سازمان
کارگزاران می‌تواند معاملات شرکت را متوقف نماید.

منابع:

- نفوذ قابل ملاحظه: عبارتست از توانایی مشارکت در تصمیم‌گیری مربوط به سیاستهای مالی و عملیاتی واحد تجاری، ولی نه در حد کنترل سیاستهای مذکور
- کنترل عبارتست از توانایی هدایت سیاستهای مالی و عملیاتی یک واحد تجاری به منظور کسب منافع اقتصادی از فعالیتهای آن، استانداردهای حسابداری ص ۳۴۰، استاندارد شماره ۱۸
- استانداردهای حسابداری، ص ۲۷۶ انتشارات سازمان حسابرسی، کمیته فنی، چاپ دوم سال ۸۲
- مدیریت مالی، جلد اول، تالیف ریموند پی. نوو ترجمه دکتر علی جهانخانی و دکتر علی پارسائیان ص ۶
- مجله بورس. انتشارات سازمان بورس اوراق بهادار سال ۸۱
- قانون تأسیس بورس اوراق بهادار
- آئین نامه معاملات بورس اوراق بهادار
- آئین نامه شرایط و ضوابط پذیرش سهام در بورس اوراق بهادار
- آئین نامه انضباطی بورس اوراق بهادار
- قانون مدنی
- قانون تجارت

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی